

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"
СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ, КАТЕДРА „ИКОНОМИКА“

ЦВЕТАН СТЕФАНОВ МАДАНСКИ

ФАКТОРИ ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ
ВЪРХУ ТРАФИКА НА СТОКИ, НАРУШАВАЩИ ПРАВА НА
ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ (ФАЛШИФИЦИРАНИ И
ПИРАТСКИ СТОКИ)

АВТОРЕФЕРАТ

НА ДИСЕРТАЦИЯ ЗА ПОЛУЧАВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН

"ДОКТОР"

По Професионално направление 3.8. Икономика (Политическа икономия)

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ :

Доц. д-р Тодор Попов

НАУЧНО ЖУРИ :

доц. д-р Тодор Попов

проф. д-р Желю Владимир

доц. д-р Аксентия Замфирова

доц. д-р Радостина Бакърджиева

доц. д-р Ана Джумалиева

София, 2018

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Значимост на изследването

В последното десетилетие фалшифицирането и пиратството се очертават като едно от най-сериозните предизвикателства пред световната търговия. По данни на ООН всяка година обемът на търговията с фалшифицирани стоки е над 200 милиарда евро – обем, сравним с търговията със забранени наркотични вещества.

Продуктите, произведени и разпространявани в нарушение на режима на интелектуалната собственост, не само заблуждават като имитират оригиналните продукти, без да могат да се сравняват с тях по качество, но и генерират риск за здравето и безопасността на потребителите. Въпреки големия брой задържания на фалшиви стоки, извършени от митническите служители по външните граници на ЕС, активните политики на Европейската комисия и създаването на Европейската обсерватория за нарушения на правата на интелектуална собственост, трафикът на стоки, имитиращи оригинални продукти остава все още неовладян. Фалшифицирането и пиратството в глобален мащаб са сред най-сериозните проблеми за световната търговия, а митниците са тази институция, която е задължена по силата на закона да контролира трафика на такива стоки и да ги задържа на границата. Така борбата с фалшифицираните и пиратските стоки се превръща в ключов приоритет за митниците в ЕС, а след присъединяването на Република България към ЕС става ключов приоритет и за българската митническа администрация. Тези обстоятелства обосновават значимостта на дисертационния труд, който отговаря на необходимостта от цялостно и задълбочено изследване на митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, каквото до настоящия момент не е правено. В коментарната и научната литература се разглеждат отделни аспекти от митническия контрол. От друга страна, не е извършвано цялостно изследване на дейността на българските митници по превенция, разкриване и противодействие на трафика на стоки, нарушаващи права върху

интелектуална собственост по външните граници на ЕС. Не са анализирани резултатите от контролната дейност, нито степента на ефективност на борбата срещу нарушенията на правата на интелектуална собственост за периода след присъединяването на България към ЕС. Някои от ключовите фактори за ефективност на митническия контрол, а именно-подготовката и квалификацията на митническите служители и информираността на вносителите, икономическите оператори и потребителите, до сега не са били обект на интерес за икономическата наука.

2. Обект, предмет, цели и задачи на изследването

Обект на изследване в дисертационния труд е контролната дейност на българската митническа администрация и възможностите за повишаване на нейната ефективност.

Изследователската работа има за свой *непосредствен предмет* конкретен сегмент от контролната дейност на митническата администрация, а именно - контролът за защита на правата на интелектуална собственост и борбата срещу трафика на фалшифицирани стоки, както и върху факторите за повишаване на ефективността на тази категория контрол. Тъй като Митническият съюз е сферата, в която е налице най-тясно сближаване между държавите-членки на ЕС, националният и европейският контекст на митническата контролна дейност са тясно преплетени и не е възможно изкуственото им разделяне за целите на научното изследване. Поради това, въпросите за същността, съдържанието и ефективността на митническия контрол се разглеждат комплексно - като национален регулаторен инструмент и като европейски такъв, а периодът на наблюдение обхваща периода на пълноправното членство на Република България в ЕС – 2007-2017 г.

Дисертационният труд има за цел да предложи мерки, които имат потенциал да повишат ефективността на контрола и дейността на българската митническа администрация в сектора, предмет на научното изследване.

Логическата структура и ходът на изследването са съобразени с така определената научна цел, за постигането на която се поставят следните *основни задачи* : изясняване на генезиса и същността на производството и търговията на фалшиви и пиратски стоки и отражението им върху

националната икономика и икономиките на държавите-членки на ЕС, в т.ч. - необходимостта от гарантиране на сигурността на цялостната верига на международните доставки; представяне на видовете права върху интелектуална собственост, техните основни характеристики и действащата уредба на защитата на правата на интелектуална собственост; изясняване на предмета, обекта и субекта на митническия контрол в контекста на противодействието на трафика на фалшиви и пиратски стоки; изследване на правомощията на митническите органи, чрез които се осъществява контролът върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост; обосноваване на класифициращи признаци и групиране на основните фактори за ефективност на митническия контрол, според така дефинираната класификация; представяне на системата от фактори за ефективност на митническия контрол; анализ на факторите за ефективност на митническия контрол и определяне на тези с най-съществено значение; определяне на индикаторите за измерване на ефективността на митническия контрол; анализ на ефекта от митническата контролна дейност за наблюдавания период 2007-2017 г., въз основа на статистическите данни за задържанятия на фалшифицирани и пиратски стоки, осъществени от митниците в ЕС и в частност от българската митническа администрация; събиране, преглед и анализ на емпирични данни и информация - данни за обученията, проведени в митническата администрация по проблемите в областта на защитата на правата на интелектуална собственост, както и за проведените информационни кампании по проблемите с фалшивите стоки, насочени към потребителите през разглеждания период; формулиране на изводи от изследването върху ефективността на контрола, осъществяван от страна на митниците, с цел недопускане на фалшифицирани и пиратски стоки на пазара на ЕС и факторите, които му влияят в най-голяма степен; формулиране на препоръки за подобряване на ефективността на митническия контрол.

Разработката се основава на следното *научно предположение (хипотеза)*, което е обект на изследване и проверка в дисертационния труд:

Фалшифицирането и пиратството оказват негативен ефект върху търговията, инвестициите и движението на капитали, заетостта, иновациите, сигурността, околната среда и икономиката като цяло. Търговията със стоки,

нарушаващи права върху интелектуална собственост засяга бизнеса чрез създаване на конкурентно предимство, като спестява инвестиции за научно-изследователска и развойна дейност и накърнява репутацията на съответните търговски марки и др. защитени права на интелектуална собственост. Производството и търговията със стоки в нарушение на законодателството за закрила на интелектуалната собственост, засяга негативно бюджета на държавата чрез намаляването на приходите от мита, данък върху добавената стойност и акцизи. Митническата администрация е носител на специалното правомощие по контрол върху непрекъснато увеличаващия се обем от стоки, които преминават през границите на Република България и външните граници на ЕС, в това число за противодействие на трафика и разпространението на фалшифицирани и пиратски стоки. Върху ефективността на митническия контрол влияние оказват разнообразни фактори – както общи за цялата система на стопанско управление и за митническия контрол като цяло, така и специфични за митническата дейност в сферата на интелектуалната собственост. Сред тях са адекватното законодателство, прозрачните и опростени процедури, сътрудничеството с други органи и институции на национално и европейско ниво, управлението на риска и т.н.

Като ключови специфични фактори за ефективност на контрола, осъществяван от митническите органи за защита на правата върху интелектуална собственост, се очертават високата квалификация на митническите служители, сътрудничеството с правоприетелите и добрата информираност на потребителите. В тази връзка, обучението на митническите служители, насочено към повишаване на информираността и професионалната квалификация за справяне със случаи на трафик на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, има пряк положителен икономически ефект и е първостепенен фактор сред посочените ключови фактори. Това е и основната теза, подлежаща на доказване в настоящия дисертационен труд. Допълнителен аргумент за акцентирание на вниманието върху този първостепенен фактор е и обстоятелството, че в сравнение с другите ключови фактори (сътрудничеството с правоприетелите и добрата информираност на

потребителите), той е по-достъпен за емпирично измерване и е изцяло във възможностите на митническата администрация.

3. Методологична база на изследването

Научните изводи се основават на анализа на богатството от национална нормативна уредба и актове на ЕС, на практиката на митническата администрация в периода 2007-2017 година, а също и на наличната статистическа информация и емпиричния материал, събран от проведените от автора изследвания относно потребностите от обучение на митническите служители и относно нагласите на потребителите към закупуването на фалшиви и пиратски стоки.

При подготовката на дисертационния труд са използвани общонаучни и специални методи за изследване. Използвани са логико-исторически подход, количествен и качествен анализ на данните и интердисциплинарен подход към предмета на изследването. От общонаучните методи са приложени методите на анализ и синтез, системният метод, при който икономическите явления се разглеждат в тяхната взаимна връзка и според мястото им в системата, логическият метод, процесният метод. От специфичния научен инструментариум са използвани документният метод, анализът на специфични статистически и официални данни, както и анализ на емпирични данни, събрани чрез проведените изследвания, на базата на анкетиране.

4. Научна новост на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд съдържа следните основни научни приноси :

1. На първо място трудът е първото в българската научна литература цялостно и систематично изследване на митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост.

2. Посредством приложението на процесния подход са идентифицирани факторите за ефективност на митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост.

3. Обоснована е нова класификация на факторите за ефективност на митническия контрол на общи и специфични.

4. Изведени са ключови индикатори за измерване на ефективността на митническия контрол на трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост.

5. Въз основа на резултатите от изследването, в дисертационния труд се предлагат следните *предложения за промяна на административни практики и нормативни актове*:

А. Предложения с обща насоченост

Да се извършва системно наблюдение и изследване на производството и търговията с фалшиви и пиратски стоки, тенденциите в развитието на явлениято, особеностите на пазара и потреблението, като изводите и анализите се съобразяват при организацията на контролната дейност за предотвратяване, установяване и санкциониране на трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост.

Да се изследват предпоставките и мотивацията за закупуване на фалшификати, а кампаниите за разясняване на вредите и опасностите от фалшифицирането да се водят с активното участие на органите на митническата администрация.

При съставянето и прилагането на специфични стратегии, политики и мерки за борба с фалшифицирането и пиратството, да се съобразяват особеностите на двата пазарни сегмента – на съзнателно търсещите фалшифицирани стоки и на привлечените от репутацията на защитените продукти неинформирани потребители.

Да се работи системно за подобряване на управлението на международната верига за доставки, чрез обединяване на усилията на индустриите и титулярите на правата, от една страна и митническите власти от друга.

Достиженията и добрите практики на държавите членки на ЕС, на органите на ЕС, на партньорските митнически институции и международните организации, да се познават и съответно - възприемат и прилагат при изпълнение на контролните функции на митническата администрация у нас.

Да се използват оптимално всички елементи от ефекта на контрола – като източник на информация, инструмент за регулация, градивен фактор, способ за санкциониране и превенция.

В рамките на контролната дейност да се прилага съчетание от предварителен, текущ и последващ контрол.

Да се инвестира в развитие на техническия контрол, като надежден способ за опростяване на процедурите и повишаване ефекта от контролната дейност.

Б. Предложения относно конкретните фактори за ефективност на контрола

С оглед избягване на двусмислия и противоречия, които затрудняват ефективното прилагане на мерките за закрила и митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, да се синхронизират текстовете от специалните закони (ЗАПСП, ЗПРПМ, ЗМГО, ЗПД и т.н.) с Регламент (ЕС) № 608/2013., като за целта следва да се подготвят промени в Закона за митниците, като по този начин ще бъдат променени всичките по-горе национални норми.

Да продължат действията по координиране на контрола, осъществяван от органите на митническата администрация, с действията на другите органи и институции, разполагащи със специфична компетентност в отделни сфери, относими към нарушенията на правата на интелектуална собственост.

Да се работи за повишаване на нивото на сътрудничество с компетентните власти в държавите-генериращи, или засегнати от явлението, както и с бизнеса и правоприетелите, които оперират на световните пазари.

Да се работи за задълбочаване на съществуващото сътрудничество между митническите власти от държавите членки на ЕС, чрез: координирани действия за защита на финансовите интереси на Съюза; поемане на водеща роля в разработването на механизми за координация с другите агенции, свързани с дейностите по границите; засилване на международното сътрудничество или на взаимната административна помощ по митнически въпроси с помощта на целесъобразни споразумения с трети държави и разширяване на участието в международни форуми, отговарящи за приемането

на международни закони или решения относно правата на интелектуална собственост и т.н.).

Да продължи развитието на партньорството с Европейската обсерватория за нарушенията на права на интелектуална собственост към Службата на Европейския съюз за интелектуална собственост – EUIPO.

Да бъдат предприети стъпки за развитие на сътрудничеството с институциите от държавите по външните граници на ЕС, чрез генериране на политическа воля за сътрудничество на ниво ЕС, използване на политическата медиация за преодоляване на институционалните интереси, по-интензивен консултативен процес с оглед увеличаване на сътрудничеството между DG TAXUD, Работна група по митническо сътрудничество (CCWP) и FRONTEX в определени области (напр. анализ на риска, разузнавателна информация, оперативно сътрудничество, разследвания), реализиране на пилотни проекти и др.

Да се оптимизира броят на служителите, които на централно ниво отговарят за приложението на законодателството относно защитата на правата на интелектуална собственост, като функциите им бъдат развити и включват:

- Консултации на етапа на подготовка на законодателството на ЕС или на националните законодателни актове в областта на правата на интелектуална собственост;

- Изготвяне на вътрешни указания за осигуряване на разяснения относно Регламент (ЕС) № 608/2013 за регионалните митнически учреждения;

- Разглеждане на заявления за намеса, в т.ч. съдействие за носителите на права при изготвянето на заявления, приемане на решения за удовлетворяване или отхвърляне на заявления и регистриране на заявления в съответната база данни;

- Надзор по отношение на базата данни;

- Предоставяне на становища на носители на права и икономически представители;

- Методическа помощ за митническите учреждения при намеси във връзка с права на интелектуална собственост (разяснения, подкрепа при *ex officio* процедура, подкрепа във връзка с преждевременното вдигане на стоките и т.н.);

- Участие в управлението на риска;
- Обучение на митническите служители по места;
- Дейности за връзки с обществеността: публикуване на статистически данни, проучвания от печата, интервюта, повишаване на осведомеността сред потребителите и представители на бизнеса, сътрудничество с национални и международни организации.

Предвид сложността и комплексността на явлениято фалшифициране и пиратство, да бъдат създадени условия за непрекъсната професионална подготовка на митническите служители, за повишаване на инфомираността им и за развитие на професионални умения, които ги правят способни да осъществяват ефективен и резултатен митнически контрол, в т.ч. – чрез увеличаване на броя обучения и броя обучени служители, планирани в годишните програми за обучение на Агенция „Митници“.

Тематиките на бученията за борбата с трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост да следват тенденциите в развитието на законодателството и проявите форми на тази специфична категория нарушения, като формите и съдържанието на обученията се обогатяват и придобиват засилена практическа насоченост.

Препоръчително е обученията да се разширят с нови акценти, основно свързани с европейските инструменти за борба с трафика на фалшифицирани и пиратски стоки, както и с възможностите за обмен на практики и информация в рамките на сътрудничеството с държавите членки на ЕС и организациите и институциите, работещи в сферата на защитата на правата на интелектуална собственост.

Да се създадат условия и организация за популяризиране на електронните форми на обучение в материята на защитата на правата на интелектуална собственост и за повишаване на участието на митническите служители в тези форми.

Да се работи активно по инициативата “E-Customs” за създаване на нова електронна митническа среда в рамките на Съюза, която да направи обичайни и регулирани електронните комуникации на всички нива – митници/бизнес и митници/митници.

Да продължи изпълнението на Конкретна цел 2.2: Укрепване на митническите системи за управление на риска от Плана за действие на ЕС в митническата област за борба с нарушенията на правата върху интелектуалната собственост за 2013—2017 г. в т.ч. по разработване на съвместна стратегия за контрол, основана на управлението на риска, общи критерии и стандарти за риска, изпълнение на приоритетните действия за контрол на ЕС по целесъобразност, насочени към разкриване на нарушения, свързани с ПИС, за малки и големи пратки, координиран работен план за съвместни митнически операции във връзка с ПИС, включително координация с международни организации.

Сътрудничеството с правоприитежателите, предоставянето на информация, обучението и консултирането на правоприитежателите да бъдат постоянна политика на органите на митническата администрация.

Да продължи участието на Агенция „Митници“ в Системата за обмен на информация в областта на закрилата на правата на интелектуална собственост в ЕС (anti-Counterfeit anti-Piracy Information System - COPIS), като се усъвършенства свързаността и се използват всички функционалности на системата.

Да бъдат разработени и приети нормативни правила за оценка на задържаните стоки, които да дават възможност за точно определяне на последиците от задържането, както по отношение на ефекта от контролната дейност, така и по отношение на потребителите, нарушителите и отражението върху стопанството.

Дейностите за информиране на гражданите да бъдат разширявани, чрез използване на всички достъпни медийни канали, чрез инициране на кампании, дни на отворените врати, срещи и т.н. Информационните дейности да бъдат насочени и към едноличните предприемачи, микро- и малките предприятия.

5. Практическо значение на дисертацията - теоретична значимост, приложимост и полезност

Съдържайки подробен и систематизиран анализ на митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, дисертационният труд допринася за развитието на теорията за функцията на

съвременната държава да създава предпоставки за икономически растеж чрез ясни регулации и закрила на добросъвестните икономически субекти. Отразявайки релевантната научна и практическа ситуация, резултатите от дисертационната работа могат да служат като отправна точка за нови детайлни научни изследвания по важни аспекти, каквито са например европейският и международен аспект на митническата контролна дейност, отделните фактори за ефективност на контрола, отделните направления на сътрудничеството между заинтересуваните органи, правоприоритетите, лица и др.

Изследването има своята практическа полезност за законодателната регламентация на митническия контрол, намираща израз в представените предложения за изменения в нормативни актове. Прекият принос за дейността на митническата администрация се изразява в събирането и обобщаването на относима емпирична информация относно задържанятията и относно нагласите на митническите служители и потребителите, резултатите от която могат бъдат използвани при формиране на стратегии и планове за повишаване на ефективността на митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост.

6. Обем и структура на труда

Дисертационният труд е с обем 253 страници, включително списък на използваните източници от 7 страници и 107 бележки под линия. В структурно отношение дисертационният труд включва предговор, изложение, заключение, изводи и предложения и библиография. Изложението е обособено в три глави, съответно с по 3, 3 и 5 параграфа, отбелязани с римски цифри, а параграфите съдържат отделни заглавия и подзаглавия, означени с арабски цифри. Библиографията включва общо 91 заглавия на кирилица и латиница. В рамките на дисертационния труд са включени 13 фигури и/или графики и 7 приложения.

Цялостната работа по дисертацията бе подкрепена от научния ръководител и Катедра „Икономика“ на СУ „Св. Климент Охридски“, за което дисертантът изразява искрена благодарност.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Глава първа

МИТНИЧЕСКИ КОНТРОЛ ВЪРХУ ТРАФИКА НА СТОКИ, НАРУШАВАЩИ ПРАВА НА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ – ОСНОВНИ ПОЛОЖЕНИЯ

Първа глава от съдържанието на дисертационния труд представя изходните положения, върху които се базира научното изследване, установявайки общата рамка на предмета на изследването, за да изведе същността на научния проблем, познатите аспекти, постиженията, тенденциите и проблемите.

В **параграф първи** са представени основните характеристики на феномена производство и търговия със стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост.

Фалшифицирането и пиратството съпътстват производството и търговията от най-ранните етапи на човешката история. Поставянето на знаци за отличаване на стоките и/или техни специфични качества и за обозначаване на лицето, които ги е произвело, е познато от древността, а фалшифицирането възниква скоро след появата на тези предшественици на търговските марки. Докато в миналото обект на нарушения са били предимно произведения на изкуството и изделия с висока стойност, в съвременната икономическа среда фалшифицирането засяга и масовите стоки за всекидневна употреба.

В резултат на технологичния напредък, съвременните системи и производствено оборудване стават достъпни за нарушителите на правата на интелектуална собственост. Фалшификатите, в т.ч. имитациите на опаковки и промишлен дизайн, се произвеждат в значителни обеми, което дава възможност за все по-агресивно участие на пазара, а явлението придобива глобални измерения. Освен чрез неформални пазари, стоките, нарушаващи права на интелектуална собственост се разпространяват и чрез улични търговци, регламентирани пазари, магазини, търговски обекти за луксозни стоки, а също така - чрез международните зони за свободна търговия и интернет пространството.

Участниците на пазарите, на които се конкурират истински и фалшиви продукти се подразделят в три групи - притежатели на права, производители и търговци на фалшиви и пиратски стоки и потребители. От своя страна потребителите се подразделят на три вида - такива, които са заинтересувани от придобиване на законен продукт, такива, които при определени условия съзнателно закупуват фалшиви или пиратски продукти и такива, които са безразлични към евентуални нарушения на права върху обекти на интелектуалната собственост.

Специфичната стопанска среда при държавите с развиващи се икономики, е сред основните фактори за разпространение на явлението. От една страна развиващите се икономики разполагат с необходимата инфраструктура, производствен и технологичен капацитет при ниска цена на труда, а от друга - все още не са изградили прозрачна и ефективна институционална рамка, в т.ч. законодателство, закрилящо правата на интелектуална собственост и съответна правоприлагаща практика.

Търговията със стоки, нарушаващи права върху интелектуална собственост, засяга бизнеса чрез създаване на конкурентно предимство за нарушителите, които спестяват инвестиции за научно-изследователска и развойна дейност. Засяга се търговската репутация на марките и другите защитени права. Производството и търговията със стоки, в нарушение на законодателството за закрила на интелектуалната собственост, се отразява неблагоприятно и върху бюджета на държавите чрез намаляване на приходите от мита, данък върху добавената стойност и акцизи. Негативният ефект от производството и търговията с фалшифицирани стоки е свързан и с рисковете за сигурността и безопасността на потребителите, произтичащи от неконтролираните субстанции, използвани в производството и занижените качества на фалшификатите.

Параграф втори съдържа подробен преглед на видовете защитени права върху обекти на интелектуалната собственост и връзката между сигурността на веригата на международните доставки и противодействието на трафика и разпространението на фалшифицирани и пиратски стоки.

Правата върху нематериални блага са защитени за първи път от Парижката конвенция за закрила на индустриалната собственост от 1883 г.,

която дава определение на понятието индустриална собственост, използвайки способа на изчерпателното изброяване на защитените права. На основата на Парижката конвенция за закрила на индустриалната собственост и Бернската конвенция за закрила на литературните и художествените произведения, през 1967 г. в Стокхолм е подписана Конвенцията за създаване на Световната организация за интелектуална собственост, с основна цел да подпомага закрилата на интелектуалната собственост посредством сътрудничество между държавите и съвместно с други международни организации. Подходът на неизчерпателното изброяване на защитените права, използван от Конвенцията за създаване на СОИС чрез изрече „и всички други права, произтичащи от интелектуална дейност в сферата на промишлеността, науката, литературата и изкуството“, „отваря“ системата на интелектуалната собственост за всички неизвестни и несъществуващи към момента на подписване на Конвенцията нови интелектуални продукти, които ще бъдат създадени от човешкия творчески труд и интелект в бъдеще.

Република България се е присъединила към 20 от международните договори и спогодби, администрирани от СОИС, а също към Мадридската спогодба за международна регистрация на марките и Протокола към нея. След като става член на Световната търговска организация, на 1 декември 1996 г., България се присъединява към Споразумението относно свързаните с търговията аспекти на правата на интелектуалната собственост (ТРИПС), което е първата успешна универсална конвенция, обхващаща в цялост интелектуалната собственост. След приемането на България в Европейския съюз, националното законодателство за защита на интелектуалната собственост се прилага доколкото не противоречи на актовете на ЕС.

В параграф трети са представени и обсъдени особеностите на митническия контрол върху стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост.

Митническият контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, е специфичен вид контрол, правно нормирана дейност на митническите органи, която се изразява в съпоставяне на фактическото положение (действия или бездействия на лицата) с относимото митническо законодателство, с цел да бъдат събрани факти от значение за

предприемане на мерки по отношение на притежателите, преносителите или превозвачите на стоки от внос, износ или транзит. Необходимостта от митническия контрол е породена от спецификата на митническите задължения. Те, както и данъчните задължения, са уредени на основата на самоуправлението, самооценката и самоотчетността. Т.е. – задължените лица сами установяват предпоставките за инициране или прилагане на определените в закона процедури и формалности, като правят изявления или извършват фактически действия пред митническите органи. Това налага съответно да бъде предоставена контролна компетентност на органите на митническата администрация, за да може своевременно да бъде установено дали поведението на задължените лица е законосъобразно или незаконно, и съответно да бъдат предприети мерки за преодоляване на отклоненията.

Субект на митническия контрол са централните и регионалните органи на митническата администрация. Обект на митническия контрол са действията или бездействията на физическите лица при преминаване на границата, поведението на физически или юридически лица, свързани с митническите операции при осъществяване от тях внос, износ или транзит на стоки, както и превозните средства и стоките с търговски характер, които се въвеждат на митническата територия на Съюза или я напускат в режим на редовно деклариране или без съответното разрешение.

По отношение на противодействието на трафика на стоки, нарушаващи правата на интелектуална собственост, обектът на контрола е по-широк от стандартния случай на митническа контролна дейност. Подлежат на контрол и прилагане на съответни мерки не само фалшифицираните и пиратските стоки, но и предмети или устройства, които улесняват, или технически сигуряват нарушенията на правата на интелектуална собственост, като опаковки, етикети, калъпи и матрици, устройства, компоненти и т.н.

При използването на темпоралния критерий митническият контрол се разделя на предварителен, текущ (оперативен) и последващ. В зависимост от пространственото развитие на контрола и спецификата на протичащите процеси в зоните на действие, се обособяват три основни форми за

изпълнение на контролните функции - документен, фактически и технически контрол.

Правомощията на митническите органи, присъщи за контролната дейност върху трафика на фалшифицирани и пиратски стоки не се срещат при никоя от другите контролни функции. Това са правомощията по задържане и унищожаване на стоките, уредени в Регламент (ЕС) № 608/2013 и обозначени в регламента като „намеса на митническите органи“.

Глава втора

ФАКТОРИ ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ ВЪРХУ ТРАФИКА НА СТОКИ, НАРУШАВАЩИ ПРАВА НА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ

Във втора глава изследването се фокусира върху основния научен въпрос и обосновава теоретично отговора на научната задача, като идентифицира и класифицира факторите, които влияят върху ефективността на митническия контрол в борбата с фалшифицирането и пиратството. Факторите за ефективност на контрола са онези елементи, обстоятелства и условия, които въздействат върху контролната дейност на митническата администрация и са в състояние да повишат нейната способност да постига резултати.

В **параграф четвърти** факторите за ефективност на митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, се идентифицират и класифицират чрез използване на процесния подход. Устойчивите и предвидими резултати от контролната дейност на митническата администрация могат да бъдат постигнати по-ефективно когато дейността се познава, разбира и управлява като съвкупност от взаимодействащи си под-процеси, които функционират в кохерентна среда и си взаимодействат с другите елементи от сложната система на държавното управление. В зависимост от това дали са общоважими и се отнасят за митническия контрол като цяло, или се отнасят само за контрола върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, факторите за ефективност на митническия контрол на трафика на фалшифицирани и пиратски стоки се разделят на общи и специфични.

Обект на анализ в **параграф пети** са общите фактори за ефективност на контрола, а именно - адекватното законодателство, сътрудничеството с органи и институции на национално ниво и международното сътрудничество. Проучването извежда конкретни примери за значението, което има адекватната нормативна уредба за повишаване на ефективността на митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, а именно - новите положения, въведени с Регламент (ЕС) № 608/2013, измененията и допълненията на ЗМ през 2015 и 2016 г., несинхронизираната уредба на граничните мерки в националните специални закони.

Взаимодействието на митническата администрация с национални органи и институции се изразява в обмен на информация в реално време и извършване на съвместни проверки, което повишава резултатността на контрола. По повод своята дейност и предвид нормата на чл. 9, ал. 1 НГКПП, при реализиране на нормативно вменения ѝ контрол, митническата администрация си взаимодейства с органите за паспортно-визов контрол, ветеринарно медицински контрол и карантина, фитосанитарен контрол и карантина, граничен държавен здравен контрол и контрол на транспортните средства. Взаимодействие се осъществява с полицейските и следствените служби, със съда и прокуратурата, ДАМТН, КЗП, НАП, МОСВ и недържавни организации. Въпреки, че изследваните форми на взаимодействие на митническите органи с други органи и институции не служат в еднаква степен на целите на митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, при всяка от тях може да бъде получена значима информация и да бъдат установени предпоставки за задържане на фалшифицирани или пиратски стоки.

Производството и търговията с фалшиви и пиратски стоки са явления с глобални измерения и ефективното им преодоляване изисква взаимодействие и съгласуване на действията в международен план, в т.ч. и в контекста на сигурността по външните граници на ЕС. Проучването черпи аргументи в подкрепа на тази теза от стратегическите и нормативните документи, приети от компетентните органи на ЕС, както и от относимите международни договори - Стратегията за развитието на митническия съюз (2008), Работния документ на службите на Комисията - Обобщение на оценката на въздействието,

придружаващ предложението за Регламент на ЕП и на Съвета за създаване на програма за действие за митниците и данъчното облагане в ЕС за периода 2014-2020 (FISCUS) и за отмяна на решения № 1482/2007/ЕО и № 624/2007/ЕО, Плана за действие на ЕС в митническата област за борба с нарушенията на правата върху интелектуалната собственост за 2013—2017 г., Стратегия за интегрирано гранично управление на Република България през периода 2010—2013 г., „План за действие при управлението на външните граници на ЕС”(2002г.), Международната конвенция за хармонизиране на граничния контрол на стоки и др.

Параграф шести е посветен на специфичните фактори за ефективност на митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, които се подразделят на две групи – фактори относно субекта на контрола и фактори относно обекта на контрола.

Най-съществени специфични фактори относно субекта на митническия контрол са оптималната административна структура, обучените служители, технологиите и оборудването. За постигане на целите, свързани с борбата срещу трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, е необходимо обособяването на структура (структури), разполагащи с достатъчна степен на специализация и самостоятелност, при ясно определено място в йерархията на организацията и съответни връзки на подчиненост и координация. В периода 2009-2017 г. неколкократно е търсен оптималният вариант за обособяване на централно звено със специализирани функции по контрола и превенцията на трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост. Удачен е възприетият административен подход, при който правомощията по задържане на стоки, за които има съмнения, че нарушават права на интелектуална собственост, са предоставени по места на по-широк кръг служители, а на централно ниво функцията се концентрира върху обособено звено и лимитиран брой служители със съответна специализация.

Освен че улесняват контрола и повишават ефективността му, технологиите и свързаното с тях оборудване, допринасят за повишаване на действието на другите фактори за ефективен митнически контрол – сътрудничеството и информираността на икономическите оператори.

Проучването обосновава важното значение, което има Системата за обмен на информация в областта на закрилата на правата на интелектуална собственост в ЕС (anti-Counterfeit anti-Piracy Information System COPIS) - проект на ЕК, чрез който се осъществява обмен на информация между митническите органи в държавите членки и носителите на права върху обекти на интелектуална собственост. Електронната свързаност между митниците на територията на ЕС съдейства за координиран общ подход при контрола на стоките, за бързо предоставяне и получаване на информация относно веригите на доставка и международното движение на стоки.

Потребностите от обучение на митническите служители, ангажирани с дейностите по контрол и превенция на трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, се засилват поради :

- големия брой и разнообразни по съдържание защитени права на интелектуалната собственост
- непрекъснатото разширяване на спектъра от защитени права, в резултат на науката, иновациите, търговията и производството
- сложната система от международни, европейски, национални нормативни актове, регулираща обектите на интелектуална собственост
- разгръщането на производството на фалшифицирани и пиратски стоки, въвеждането на нови способи за заобикаляне на закона и за нелегално участие на пазара
- високите очаквания на обществото, държавния бюджет и бизнеса за превенция и органичаване на случаите на нарушения на права върху обекти на интелектуална собственост
- принадлежността на българските митници към Европейското митническо семейство и необходимостта от създаване на административен капацитет за провеждане на общите европейски политики

Обучението се явява ключов фактор за ефективност на контрола, който може до известна степен да замени другите фактори. Добрата професионална подготовка на митническите служители, работещи по случаите на трафик на фалшифицирани и пиратски стоки, може да компенсира недостатъчните материални и технически условия, пропуските в административната организация или недостатъчната информираност на правоприносителите. И

обратното – добрата техническа и материална база би била без особено значение при липса на подготвени и мотивирани служители, които да използват потенциала ѝ.

Обучението е фактор, който предизвиква трайни и устойчиви промени в качеството на контролната дейност, тъй като резултатите от подобрената информираност и новопридобитите професионални умения не са еднократни, а се проявяват занапред, в продължителен период от време.

На обучението е отделено съществено внимание в стратегическите документи на органите на ЕС относно борбата срещу фалшифицирането и пиратството. Например - обучението е заложено като стратегическа задача в почти всички направления на Плана за действие на ЕС в митническата област за борба с нарушенията на правата върху интелектуалната собственост за 2013—2017 г.

Обучението в материята на правата на интелектуална собственост се осъществява главно от специализираното звено в структурата на Агенция „Митници“, по програми за първоначално и продължаващо обучение. Към момента на проучването броят на обученията и участниците, планирани на годишна база за обучение в материята на интелектуалната собственост, не осигурява желаното ниво на ритмичност и системност за всички митнически служители, ангажирани с контрола върху трафика на фалшифицирани и пиратски стоки.

Най-съществени специфични фактори относно обекта на контрола са управлението на риска и сътрудничеството с правоприетелите и бизнеса. Чрез управлението на риска митническата администрация насочва ресурсите си към секторите, където необходимостта е най-голяма, в т.ч. действайки служебно, което повишава разкриваемостта на митническите нарушения, свързани със законодателството относно интелектуалната собственост. Управлението на риска на общностно равнище е предпоставка за справяне с предизвикателствата, пред които Митническият съюз се изправи след разширяването на ЕС. Разграничават се три вида управление на риска – стратегическо, тактическо и оперативно. Процесът по управление на риска включва няколко взаимосвързани елемента – идентифициране на рисковете, анализиране/оценяване, определяне на рисковите профили и селекция.

Сътрудничеството между органите на митническата администрация и правопритежателите пряко влияе на броя на проверките, което съответно води и до повече случаи на задържания на стоки, за които се предполага, че нарушават права на интелектуална собственост. Доброто сътрудничество гарантира и по-голям брой на случаите, в които задържанятия са основателни, а това е пряк показател за ефективността на действията на митническите органи. Сътрудничеството е двустранен и непрекъснат процес от общ интерес – от една страна експертните знания и опит на носителя на правата са особено необходими при задържанятия, а от друга страна, попълването на заявленията за намеса, изисква компетентното съдействие на митнически служители. Сътрудничеството с правопритежателите и заинтересованите страни, се приема като фактор за повишаване на ефективността на митническия контрол на трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост и в Плана за действие на ЕС в митническата област за борба с нарушенията на правата върху интелектуалната собственост за 2013-2017 г.

Като съпътстващ фактор за повишаване ефективността на контрола върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, се очертава информираността на потребителите. Чрез предоставяне на общодостъпна информация за резултатите от дейността на митническите власти се създават условия за прозрачност и отчетност в дейността на администрацията. От друга страна, предоставянето на информация действа възпиращо и превантивно за ограничаване на случаите на нарушения. В този смисъл информирането на потребителите води до засилване на превантивния ефект на контрола.

Глава трета

СЪСТОЯНИЕ НА МИТНИЧЕСКАТА КОНТРОЛНА ДЕЙНОСТ ВЪРХУ ТРАФИКА НА СТОКИ, НАРУШАВАЩИ ПРАВА НА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ В ПЕРИОДА 2007-2017 Г.

В трета глава, на основата на теоретичните изводи, обосновани в предходните части на дисертационния труд, решението на научната задача получава допълнителни аргументи, почерпени от анализа на емпирични и

статистически данни, при наблюдение в реална среда. Прегледът на резултатите от контролната дейност на митническата администрация, на нагласите на митническите служители и на потребителите, дава възможност за проверка на съответствието между теоретичните изводи относно контрола и практическите резултати.

В параграф седми се въвежда понятието „индикатори за измерване на ефективността на митническия контрол на трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост“. Конкретните индикатори се определят при съобразяване със субекта контрола, неговия предмет и естеството на правомощията на митническата администрация. На тази плоскост се извеждат базовите индикатори за ефективност на митническия контрол – брой задържания, брой задържани артикули и стойност на задържаните стоки. Цифровите изражения на посочените индикатори се представят и измерват на годишна база, като се съобразяват случаите, в които действията на митническите контролни органи не са довели до постигане на целения регулаторен резултат, тъй като стоките са били освободени.

В параграф осми подробно се представят резултатите от митническата контролна дейност по години, за периода 2007-2017 г. Данните относно броя на задържанятия на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, както и относно броя задържани артикули и стойността на задържаните стоки, са основа за отговор на въпроса какви тенденции и закономерности се проявяват в митническата контролна дейност.

Параграф девети съдържа оценъчна и критична интерпретация на събраните и систематизирани данни за дейността на митническите контролни органи през наблюдавания период.

Ефективността на митническия контрол е променлива величина, детерминирана от факторите, засягащи обекта и субекта на контрола, а също и от обществено-икономическата, финансовата и технологичната среда. Въпреки динамиката, установява се трайна тенденция към подобряване на резултатите, или поне задържане на ефекта от контрола на оптимални нива. На годишна база са възможни различия между броя на случаите на задържания, броя на

стоките/отделните артикули, които са задържани в един случай и стойността на задържаните стоки :

Изводите за степента на ефективност на контрола, трябва да се правят при съобразяване с всички налични данни, без да се абсолютизира значението на един или друг индикатор за измерване на ефективността на контрола:

-По показател брой случаи на задържания най-високи са резултатите през 2012, 2015 и 2016 г. и 2017 г.

-По показател брой задържани стоки най-високи са резултатите през 2008, 2009 и 2011 г. 2015 г. и 2017 г.

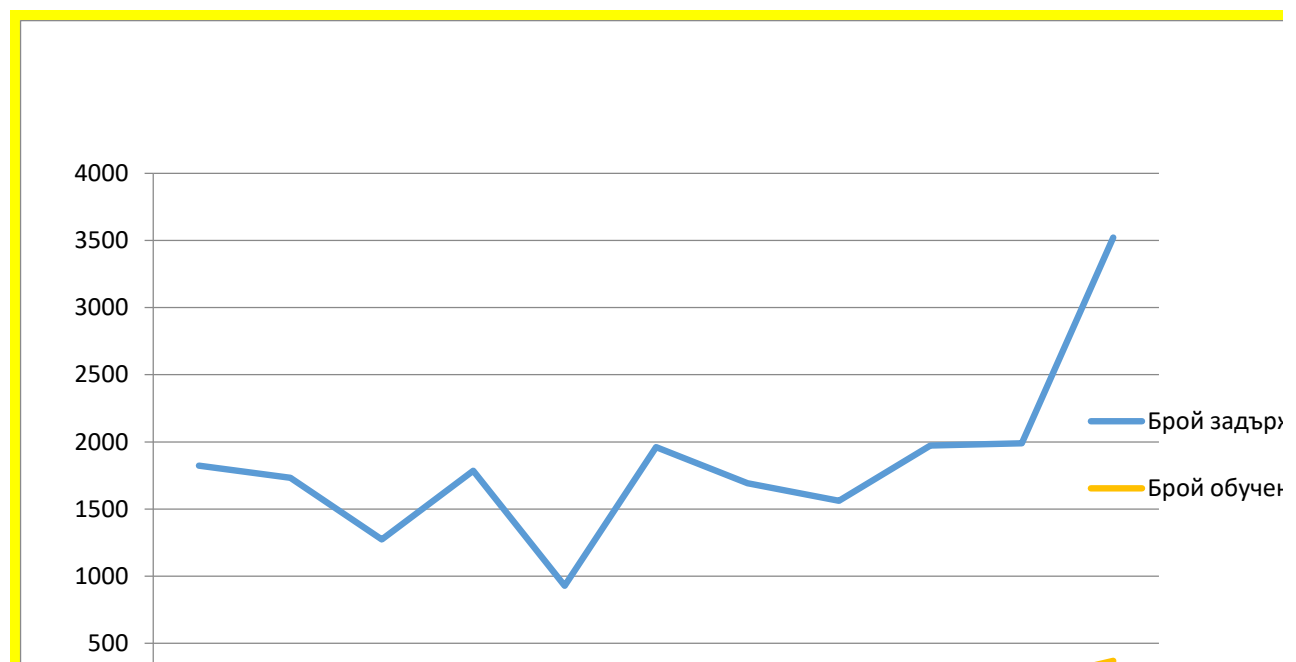
-По показател стойност на задържаните стоки най-високи са резултатите през 2011, 2013 и 2015 г. и 2017 г.

Процентното съотношение между задържани и освободени стоки за последните две години от наблюдавания период е ниско, т.е. - в оптимално голям брой случаи действията на митническите органи са осигурили възможност на правоприитежателите да потърсят правата си пред съответния съд или институция. През наблюдавания период митническите власти са осъществявали задържане на стоки, за които има съмнение, че нарушават права на интелектуална собственост, главно на основание постъпило заявление от страна на заинтересуваните лица и по-рядко при самосезиране.

Установените добри нива на резултатност на митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, могат да бъдат обяснени с положителните натрупвания при действието на комплекс от фактори – усъвършенстване на правната уредба, обучения, промени в административните структури, въвеждане на информационните технологии в контролната дейност, развитие на сътрудничеството с национални, европейски и международни институции, организации, лица и правоприетатели и т.н.

За разлика от другите фактори за ефективност на митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, факторът обучение на служителите от митническата администрация, допълнен от сътрудничеството с правоприетателите и информирането на потребителите е действал непрекъснато през целия наблюдаван период - 2007-2017 г., което е видно от следната графика :

Данните от анализа са основание да се приеме, че факторът обучение е имал значението на ключов фактор за ефективността на митническата контролна дейност в сферата на защитата на правата на интелектуална собственост.

В **параграф десет** са представени резултатите от анкетирването на митническите служители за определяне на нагласите към обучението. Въпреки добрите резултати от контролната дейност, служителите приемат продължаващото обучение като необходима предпоставка за повишаване на качеството на изпълнението на функциите си, като считат за приоритетни обученията с практическа насоченост, свързани с обмен на опит и добри практики. Недостатъчно популярни сред митническите служители са електронните форми на обучение.

Анкетните данни за нагласите на потребителите са представени в **параграф единадесети**. Въпреки преобладаващото отрицателно отношение към производството, търговията и потреблението на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, в реални ситуации потребителите са склонни да участват на пазара на фалшиви и пиратски стоки, водени от различни прагматични съображения. У нас се проявяват тези потребителски нагласи и фактори, улесняващи производството и търговията с фалшифицирани и пиратски стоки, които вече са установени от организациите, работещи в сферата на защитата на правата на интелектуална собственост от наблюдението на явлениято в световен мащаб. Проявните форми на явлениято фалшифициране и пиратство у нас са сходни с тези в другите държави членки на ЕС. Подобни са и обстоятелствата, които благоприятстват съществуването на пазара на фалшифицирани и пиратски стоки.

Дисертационният труд завършва със **заключение**, в което са представени в синтезиран вид резултатите от изследването на правната природа на плана за оздравяване на търговец в производство по несъстоятелност и с конкретни **предложения**.

ДЕКЛАРАЦИЯ
за оригиналност на докторска дисертация

Долуподписаният, Цветан Стефанов Мадански, в качеството ми на докторант към Катедра Икономика на Стопански факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

ДЕКЛАРИРАМ, ЧЕ :

1. Представената от мен дисертация на тема "Фактори за ефективност на митническия контрол върху трафика на стоки нарушаващи права на интелектуална собственост(фалшифицирани и пиратски стоки)", за присъждане на образователната и научна степен "доктор", представлява оригинален авторски труд.
2. Приложените към дисертацията документи са достоверни.

.....2018 г.
гр. София

ДЕКЛАРАТОР :

Цв. Мадански

ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ПРЕДМЕТА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

1. **Мадански, Цв., И. Ставрева, Основи на митническия контрол, София, УИ „Св. Кл.Охридски“, 2012**
2. **Мадански, Цв., И. Ставрева, Основи на митническия контрол, София, УИ „Св. Кл.Охридски“, 2017-второ преработено допълнено издание**
3. **Мадански, Цв., Добре ли сме информирани за фалшивите детски играчки?, сп. Митническа хроника, № 3/2014**
4. **Мадански, Цветан; Знаем ли рисковете от фалшифицираните автомобилни части?, сп. Митническа хроника, 2015, бр.2**
5. **Мадански, Цв., Ир. Ставрева, Последните промени в Закона за митниците, в сила от 30 юли 2016 г., сп. Счетоводство, данъци и право, № 8/2016**
6. **Мадански, Цветан, Ставрева, Ир., Нов Митнически Кодекс на Съюза, сп. „Счетоводство данъци и право“, 2014, кн.7**
7. **Мадански, Цв., Ставрева, Ир. Новите положения в Закона за митниците, сп.Счетоводство, данъци и право, № 9/2015**
8. **Мадански, Цв., Ставрева, Ир. Условия и ред за предоставяне на статус на одобрен икономически оператор.Счетоводство, данъци и право, № 12/2017**
9. **Мадански, Цв., Феноменът производство и търговия с фалшифицирани стоки.Родопи, № 5-6/2017**
10. **Доклад на тема фалшифицирани и поратски стоки в Международна научна конференция Икономически предизвикателства: Миграция, Глобализация, Устойчивост, политики, организирана от СУ „Св. Климент Охридски, Стопански факултет, УНСС катедра „Икономикс“ и БАН.**